

якості у майбутніх офіцерів-прикордонників / Діденко О. В. // Вища освіта України. – 2007. – С. 218–223. – (Темат. вип. “Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору : Моніторинг якості освіти” ; дод. 3, т. 7).

4. Зданевич, Л. В. Адаптація студентів педагогічних училищ до нових умов життєдіяльності : дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Зданевич Л. В. – Ін-т педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2003. – 249 с.

Н. А. Пустовіт

м.Київ

КРИТЕРІЇ І ПОКАЗНИКИ КУЛЬТУРИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Анотація. Теоретично обґрунтовано сутність і структуру культури екологічної поведінки, розроблено критерії, показники, рівні сформованості відповідної якості в учнів основної школи.

Ключові слова : культура екологічної поведінки, учні основної школи, критерії, показники, рівні.

Формування культури поведінки є одним з перспективних напрямів науково-педагогічних досліджень, визначених НАПН України, зазначається серед актуальних завдань у Концепції екологічної освіти України, Національній доктрині розвитку освіти у ХХІ столітті.

Необхідність формування культури екологічної поведінки громадян обумовлена також вимогами національного екологічного законодавства, що регулює прийняття рішень, поведінку у природі, споживання природних ресурсів.

Поняття “культура поведінки” не є новим у педагогіці. Проблема виховання культури поведінки дошкільників та учнів початкової школи широко розглядалась у працях Л. Артемової, В. Білоусової, О. Богданової, Н. Вітковської, В. Горєєвої, Л. Грибової, Т. Маркової, В. Нечаєвої, С. Петеріної. Формуванню культури поведінки молодших школярів присвячено також роботу Є. Яковенко-Глушенкової. Виховання культури вчинку у студентської молоді досліджено А.Ушаковим. Недослідженою стосовно культури поведінки залишається вікова категорія учнів основної школи. Суттєво також, що жоден із дослідників не виділяє взаємодію з природою як сферу прояву культури поведінки.

Визначаючи поняття “культура екологічної поведінки”, беремо до уваги, що у культурі поведінки і вчинку проявляється внутрішня і зовнішня культури особистості. Зовнішня – у ступені досконалості дій особистості, засобах реалізації мотивів, досвіді, вмінні орієнтуватися відповідно до обставин; внутрішня – у мотивах, що спонукають до вчинків.

Сутність вчинку, як і поведінки загалом, визначається саме мотивами, намірами, що відображають цінності особистості, їхню ієрархію. У контексті культурологічної і освітньо-виховної проблематики цінності набувають значення ключової категорії.

Історична мінливість цінностей, норм поведінки зумовила те, що у

процесі розвитку суспільства існували різні орієнтири соціально схвалюваної (культурної) поведінки стосовно природного довкілля.

Типові риси української ментальності: тонке відчуття гармонії довкілля, працьовитість, терплячість, ліричність, відчуття господаря та усвідомлення самоцінності власної особистості, розвинуте почуття справедливості – зумовлені землеробством як основним способом життя народу, що, у свою чергу, було детерміновано природними циклами та сільськогосподарським календарем.

Певні моральні вимоги у ставленні до природи висувають світові релігії. У багатьох із них (буддизм, іслам) експлуатація природи розглядається як аморальна дія. Екологічна тематика червоною ниткою проходить крізь все вчення папи Івана Павла II, який у 1999 р. визначив “безрозсудне руйнування природи” як соціальний гріх.

Як свідчать філософські дослідження, сучасна екологічна криза значною мірою спричинена прагматичним ставленням до природи, домінуванням у ієрархії моральних цінностей людини принципів панування, мілітаризму, корпоративного егоїзму, а у пострадянському просторі – ще й перейняттям західних стандартів споживання, на жертвовник яких можуть бути принесені всі інші цінності. Ринкова ідеологія, що войовничче опановує серця і душі, плекає пожадливість.

Для входження до нового стійкого/збалансованого етапу взаємодії з природою людина має переосмислити свої сили і своє ставлення до природного і соціального довкілля, усвідомити їхню цінність не як цінність “для когось”, а як цінність “чогось”, позбутися ейфорії про свою всесильність, подумати про співжиття з природою, межу своєї життєдіяльності і міру відповідальності за свої вчинки, стати не деструктивною, а конструктивною силою і чинником самоорганізації біосфери, діючи так, щоб не порушувати законів її функціонування.

Вимога стійкого розвитку означає набагато більше, ніж просто прагнення знайти компроміс між стійкістю екосистем і економічним зростанням: це революція у людських цінностях і суспільних цілях. Головним сенсом цієї революції є зміна споживацьких пріоритетів на духовно-екологічні цінності. Аксіологічна система стійкого розвитку спирається на соціальну справедливість і гуманістичну солідарність.

Зазначені теоретичні положення слугували основою розробки сутності і структури поняття, критеріїв, рівнів і показників сформованості культури екологічної поведінки учнів основної школи.

Культура екологічної поведінки у дослідженні визначається як сукупність соціально та особистісно обумовлених форм повсякденної поведінки у ситуаціях безпосередньої та опосередкованої взаємодії з природою, у яких знаходять зовнішнє вираження екологічні цінності особистості.

Результатом формування культури екологічної поведінки мають стати зміни установок і форм поведінки учнів щодо навколишнього середовища.

Педагогічна діагностика сформованості культури екологічної поведінки учнів спрямовується на аналіз динаміки когнітивного, емоційно-ціннісного і поведінкового компонентів.

Найбільш загальними критеріями є відповідність екологічних знань, цінностей, дій і вчинків учнів принципам стійкого розвитку, екологічної та особистої безпеки.

Сформованість культури екологічної поведінки учнів основної школи оцінюється за рівнями: високий, середній, низький.

Високий рівень характеризують структуровані, системні знання причин, шляхів вирішення глобальних екологічних проблем і загроз, знання екологічного законодавства, норм екологічної етики; визнання самоцінності природи, усвідомлення особистої причетності до виникнення і вирішення екологічних проблем різного рівня; уміння вичленити екологічний контекст, аналізувати екологічні наслідки різних життєвих ситуацій; наявність відповідних практичних вмінь і досвіду вирішення екологічних проблем, дотримання норм екологічної і особистої безпеки у природі, а також у повсякденному житті і побуті.

Середній рівень: екологічні знання не структуровані, переважають відомості щодо негативних наслідків глобальних екологічних проблем; природа цінується з позиції багатогранної користі для людини, включаючи естетичну, рекреаційну; наявність деяких практичних вмінь дотримання норм екологічної і особистої безпеки у довкіллі.

Низький рівень: невміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки у системі “природа – людина”, відсутність будь-яких уявлень про екологічне законодавство; природа розглядається, насамперед, як джерело задоволення матеріальних потреб; делегування відповідальності за стан довкілля іншим особам, установам тощо, дотримання деяких норм особистої і екологічної безпеки.

Емпіричні дані про сформованість культури екологічної поведінки учнів основної школи здобуваються за допомогою методики “Ставлення до екологічних проблем” (М. Кочетков); методики дослідження системи життєвих смислів (В. Котляков, модифікація Д. Єрмакова), методика вивчення екологічної культури школярів (С. Н. Глазачов, С. С. Кашлев, А. А. Марченко).

Література

1. Кавалеров А. А. Цінність у соціокультурній трансформації : Монографія / А.А. Кавалеров. – Одеса : Астропринт, 2001. – 224 с.
2. Могильний А. П. Культура і особистість : [монографія] / А. П. Могильний. – К. : Вища шк., 2002. – 303 с.
3. Федорова М. А. Культура поведінки дітей 6–7-го років життя (виховання у НВК “школа – дитячий садок”) : метод. посіб. М. А. Федорова / за ред. проф. М. В. Левківського. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2005. – 136 с.

І. М. Санковська
м. Київ

РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ ЯК СКЛАДОВА КУЛЬТУРИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті розглянуто умови, які сприяють формуванню культури